

Централізована бібліотечна система для дорослих м. Одеси

Центральна міська бібліотека ім. І. Франка

Інформаційно-бібліографічний відділ

Шановні колеги!

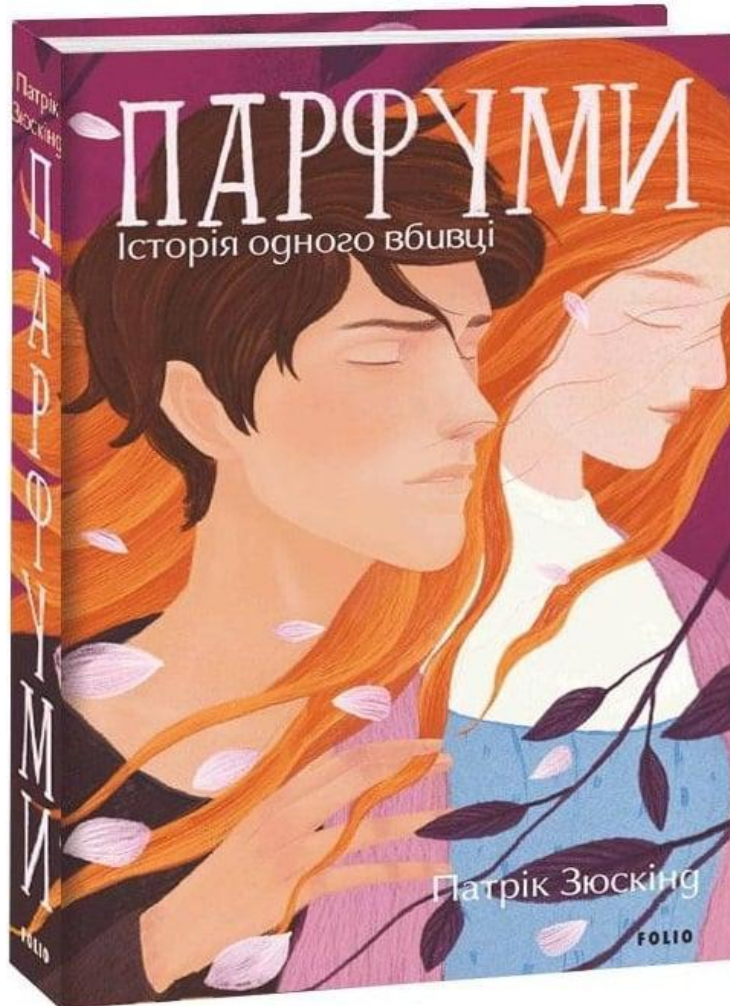
З метою більшого розкриття книжкових фондів ваших філій, увічнення пам'яті видатних письменників та популяризації найкращих творів світової літератури, Інформаційно-бібліографічний відділ пропонує до вашої уваги готові реферативні матеріали, які можна використовувати для підготовки масових заходів (на відповідну тему), для організації книжкових виставок. Усі матеріали, представлені у цій добірці – твори видатних письменників зарубіжної літератури – ювіляри 2025 року.

Будемо раді, якщо ця добірка допоможе вам у роботі. З повагою колектив відділу.

Централізована бібліотечна система для дорослих м. Одеси

Центральна міська бібліотека ім. І. Франка

Інформаційно-бібліографічний відділ

**«БОЖЕВІЛЬНИЙ ГЕНІЙ
або
ЗАПАХИ, ЩО ВБИВАЮТЬ ДУШУ»**

до **40-річчя** з дня першої публікації роману

Патріка Зюскінда

«ПАРФУМИ: ІСТОРІЯ ОДНОГО ВБИВЦІ »

Одеса-2025

Патрік Зюскінд народився 26 березня 1949 року в Амбасі біля Штарнберзького озера в Німеччині. Був другим сином відомого письменника, перекладача, публіциста Вільгельма Еммануеля Зюскінда та вчительки фізкультури. Старший брат - Мартін Е. Зюскінд також працює журналістом.

Дитинство майбутнього письменника минало у баварському містечку Холцхаузен, де спочатку Патрік відвідував сільську школу, а потім гімназію. По закінченні школи й альтернативної служби в армії кар'єра Зюскінда розпочалася з роботи журналіста. Потім він вивчав середньовічну та новітню історію в Мюнхенському університеті й, одночасно, заробляв гроші будь-якою роботою, що траплялась йому (працював у патентному відділі фірми «Сіменс», тапером у танцзалі, тренером з настільного тенісу). Пізніше вчився в Екс-ан-Провансі (Франція), щоб покращити свої знання французької. У подальшому вивчав англійську, іспанську, латинську, грецьку, також політологію, мистецтво та теологію.

Після цього він заробляв собі на життя написанням сценаріїв. Разом з режисером Гельмутом Дітлем було написано сценарії до двох успішних телевізійних фільмів «Кір Рояль і Монако Франц» і «Россіні, або Питання хто з ким спав».

Перший успіх на театральній сцені прийшов з написанням п'єси «Контрабас» (1980), яка мала не надто великий, але стійкий успіх на сценах німецьких театрів. У 1984 році її видали накладом у 4000 екземплярів. Через декілька років Зюскінд написав свій перший роман «Парфуми». Коли видавець зацікавився чи немає письменник у шухляді ще чогось, крім п'єси, Зюскінд відповів, що в нього є «історія парфумера «Парфуми», дія якої відбувається у Франції середини XVIII століття і займає 280 сторінок». Коли видавець ознайомився з рукописом, він сказав: «Тепер у нас є світовий бестселер!», і, як показало майбутнє, прийняв правильне рішення. Цей дебютний роман письменника мав приголомшливий успіх!

Услід за ним з'являються нові, не менш значні книги «Голубка. Три історії і одне спостереження» (1987) і «Історія пана Зоммера» (1991). Поступово Патрік Зюскінд стає відомим драматургом, прозаїком та автором сценаріїв. Його антигерої мають одну спільну рису, а саме: складнощі в життєвому пошуку й у спілкуванні з іншими людьми. Вони «особливі», себто від небезпечного світу воліють ховатися в маленьких кімнатах.

В Україні письменник і драматург Патрік Зюскінд відомий порівняно недавно. Зате ми за короткий час познайомилися відразу з усією його творчістю. І хоча в театрах європейських столиць часто ставлять його п'єси, а книги розійшлися по багатьох країнах, «Парфумер» все-таки вважається найбільш популярним твором письменника.

Саме завдяки цьому роману творчість Патріка Зюскінда протягом останніх десятиліть захопила всю Європу й навіть Америку, а самого

автора визнали класиком вже при житті. Його книгу із захватом прийняли навіть французи, які традиційно дуже холодно ставляться до літературних пошуків своїх сусідів. «Міжнародні видавничі товариства шалено закохалися в цей роман, що просто-таки пахне успіхом», — писала паризька «Liberation». Французи вибачили авторові навіть той факт, що він оселив свого лиходія у Франції й що всі герої цього роману вкрай несимпатичні.

Зюскінд мав не тільки природний нахил до літературної творчості, але й генетичну схильність: його батько був знайомий з родиною Томаса Манна, писав літературні тексти й працював у різних газетах, останньою була «Sueddeutsche Zeitung». Крім того, батько Патріка Зюскінда вів добропорядний спосіб життя і був відомий своєю гостинністю та своїми «чайними вечорами», на яких малий Патрік, розважаючи гостей, мав демонструвати своє вміння грати на піаніно.

Взагалі, музична освіта відіграла, очевидно, неабияку роль у розвитку хлопчика, але залишила й травмуючі спогади. Не лише твір-монолог «Контрабас», а й автобіографічна «Історія пана Зоммера» є прикладом подібного щемкого досвіду в його житті. Якщо П. Зюскінд у своїх творах знову й знову повертається до теми мистецтва, становлення генія і його катастрофи, то виникає припущення, що так само як його ранній досвід невдач у мистецтві, так і протест проти батька знайшли своє відбиття в його книгах. Коли Зюскінд в «Історії пана Зоммера» через свого головного героя вимовляє знамените «Та облиште ж ви мене, нарешті, у спокої!», стає ясно, що це говорить так само палко й самим автором. Зюскінд охарактеризував своє письменство як відмову від «нещадного примусу до глибини», чого вимагала літературна критика.

В особистому житті Патрік Зюскінд дуже своєрідна людина. Він дуже сором'язливий, ніколи не дає інтерв'ю, не виступає на публіці і відхилив декілька нагород, які йому були присуджені за досягнення в області літератури. Він навіть не з'явився на світову презентацію екранізації його роману «Парфуми» 7 вересня 2006 в Мюнхені. До того ж, майже немає зображень із Зюскіндом (офіційно в цілому світі є тільки три фотографії Зюскінда). Цим не вичерпується "оригінальність" письменника: він дотримується відлюдненого способу життя, живе то в Німеччині (Мюнхен, Штутгарт), то у Франції, переважно в Мансардані, а нині постійно проживає в Кельні.

Через свій потаємний стиль життя, постійні відхилення пропозицій інтерв'ю й офіційних заяв щодо його творчості в літературному процесі преса називає його «Фантомом німецької розважальної літератури».

А зараз, шановні колеги, хочемо більш детально зосередити вашу увагу на романі.

Тематично «Парфуми» досліджують такі глибокі поняття, як прагнення до досконалості, природа людини та тонка межа між геніальністю і божевіллям. Зюскінд піднімає філософські питання про

ідентичність та сутність буття, використовуючи запах як метафору. Треба відмітити, що як тільки рукопис роману було закінчено, Зюскінд почав оббивати пороги видавництва з метою опублікування свого шедевра. Але, на жаль, спочатку отримував відмову за відмовою, доки видавництво Diogenes у Цюриху не опублікувало роман. Друк книги розпочався 16 жовтня 1984 року, а на полиці вона потрапила 26 лютого 1985-го. Перший наклад у 5000 примірників розкупили настільки швидко, що протягом того ж року видавець змушений був додрукувати ще сім накладів, так що у вересні 1985-го загалом було продано 100 000 примірників роману.

Ось тоді і прийшла до Патріка Зюскінда світова слава! У списку бестселерів журналу «Шпігель» роман фігурував 470 тижнів, з них 449 тижнів поспіль — унікальний випадок в історії німецької літератури.

Після виходу роману «Парфумер» ім'я Патріка Зюскінда стало культовим. Роман приніс авторові премію Гутенберга за найкращий іноземний роман у 1986-му в Парижі та Всесвітню премію фентезі за найкращий роман у 1987 році.

Перший український переклад, здійснений Іриною Фрідріх, був опублікований у журналі «Всесвіт» у 1993 році під назвою «Запах. Історія одного вбивці». Надалі права на видання роману українською придбало видавництво «Фоліо», яке випустило серію накладів у 2000-х роках під назвою «Парфуми: Історія одного вбивці».

Сьогодні «Парфуми: Історія одного вбивці» Патріка Зюскінда - визнаний найзнаменитішим романом, написаним німецькою мовою з часів «На Західному фронті без змін» Ремарка, виданий загальним тиражем близько 20 мільйонів екземплярів, перекладений на 47 мов, включаючи латину, і, нарешті, екранізований. Однак «Парфуми...» довго вважали твором, який неможливо екранізувати. Мовчазний головний герой, запах як головна ідея тексту... Як "запакувати" цю історію, створити захопливу драматургію, зняти вишукані сцени?

У 2006 році на це наважився німецький режисер Том Тиквер. Головні ролі у фільмі зіграли такі відомі актори як Бен Вішоу, Дастін Гоффман, Алан Рікман тощо. Думки про результат розділилися: деякі критики назвали стрічку вдалою, а завзятим літературним фрикам екранізація не сподобалася. Мовляв, надто груба й пересичена спецефектами. Однак жоден режисер не може вгодити всім. Розчарування не уникнути, якщо йдеться про бестселер і завищені очікування. Все – таки фільм, що вийшов у світовий прокат, мав величезний успіх, а його творці отримали шість нагород Німецької кіноакадемії!

Історія написання роману невідома через принципову відмову автора від публічності, однак в одному інтерв'ю Патрік Зюскінд сказав, що ідея твору виникла в нього за вісім років до його видання. За спостереженнями людей, близьких до письменника, задум міг виникнути у нього навіть раніше. А попереду була кропітка підготовча робота: відомо, що автор об'їхав місця дії майбутнього роману, здійснив подорож моторолером до Грасса, у якому протягом восьми днів досліджував роботу парфумерів у лабораторії Жана-Оноре Фрагонара, і, нарешті, вивчав велику кількість літературних і культурологічних джерел, які він щедро використав у романі, а в його квартирі висіла мапа Парижа XVIII сторіччя!

Патрік Зюскінд – автор творів, спрямованих на розкриття складнощів людської душі, тонкий психолог, наділений тонким гумором. У своїх творах він малює ситуації, які не могли б статися з пересічними людьми, тобто напрошується очевидний висновок - більшість героїв Зюскінда — люди з відхиленнями від загальноприйнятої норми, чи це розумова неповноцінність чи фізична вада. З приводу свого найуспішнішого роману автор зізнавався ще у 1985 році: "Написати такий роман жахливо. Я не думаю, що зроблю це ще раз".

Завдяки своїй багатогранності роман подобається читачеві: хтось захоплюється сюжетом, когось приваблює філософське підґрунтя. І кожен самотійно шукає відповідь на питання — хто ж він, цей незвичайний Жан-Батіст Гренуй? Геніальний злочинець, талановитий злий геній або просто нещасна людина? Чи варто домагатися дивовижними та жахливими способами любові та шани людей, якщо ти їх ненавидиш? Адже тоді, досягнувши мети, не маєш жодного задоволення... У чому таємниця успіху «Парфумів» німецького письменника Патріка Зюскінда?

Можливо, справа в тому, що Зюскінд узявся довести, що геній і злочин — речі сумісні. Він підводить читача до думки про те, що сила генія може бути творчою або руйнівною залежно від того, що супроводжує його — любов чи ненависть. Якщо геній обирає шлях зла, безмірна сила його таланту знищує його самого й не залишає нічого корисного для світу. Тому історія й не зберігає імен таких людей.

«У вісімнадцятому сторіччі у Франції жила людина, яка належала до найгеніальніших і найогидніших постатей цієї епохи». Так починається роман-притча «Парфуми». У книги є підзаголовок — «Історія одного вбивці». Однак книга виходить за рамки легенди, історичного детектива або психологічної драми. «Парфуми» можна порівняти з визнаним шедевром «Ім'я Рози» Умберто Еко. Хоча обсяг роману Зюскінда невеликий (складається з 51 глави, згрупованої в чотири розділи, і

займає орієнтовно 280 сторінок), а його інтрига не так заплутана, він такий же геніальний і так само тримає читача в напрузі.

Немає сумніву, що багато хто з вас уже читав цей твір років десь десять чи двадцять тому. Тому сьогодні, через стільки років, візьмемо на себе сміливість нагадати сюжет.

Події роману розгортаються у Франції середини XVIII століття. У Парижі, у смердючій рибній лавці поряд з Цвинтарем невинних, з'являється на світ Жан-Батист Гренуй («Гренуй» у перекладі з французької означає «жаба»). Його мати хоче позбутися небажаної дитини, але її задум розкривають, її звинувачують в дітовбивстві і страчують, а немовля передають на піклування монастиря і призначають йому годувальницю. Через деякий час жінка відмовляється доглядати за дитиною, бо, за її словами, він «не пахне як інші діти» і одержимий дияволом. Священик, отець Террі, відстоює права немовляти, але злякавшись, що той «безсоромно його обнюхує», влаштовує Гренуя подалі від свого приходу – до притулку мадам Гайяр. Тут дитина живе до восьми років. Інші діти цураються його, вважають жорстоким, спритним, недоумкуватим, до того ж він некрасивий і калічений. Його ненавиділи і обходили стороною. Але за хлопчиком помічаються вражаючі вчинки — завдяки прихованим здібностям він не боїться ходити в темряві, вміє передбачати дощ. Ніхто не здогадується, що Гренуй – унікум, людина, що володіє найгострішим нюхом, який може вловлювати навіть такі запахи, яким немає назви. Коли Гренуй, завдяки своєму носу, знаходить заховані господинею притулку гроші, вона вирішує його позбутися і передає в чорнороби шкіряникові. Гренуй працює у важких умовах, зносячи побої і хвороби, єдина відрада для нього – вивчення нових запахів. І парфуми, і помийний сморід однаково йому цікаві. Одного разу на вулиці він відчуває незвичайні пахощі, його джерело – юна дівчина, яка пахне як «сама краса». Гренуй, бажаючи оволодіти ними, душить дівчину, насолоджується її запахом і ховається непоміченим. Совість не мучає його, навпаки, він щасливий, що володів найдорогоціннішим ароматом у світі. Після цього випадку Гренуй розуміє, що дізнався про запахи все, і його покликання – бути їх творцем, великим парфумером.

Щоб навчитися цьому ремеслу, він наймається в учні до метра Бальдіні, зробивши для нього чудові парфуми, хоча і без всяких правил. У майстра він вчиться мови формул і тому, як «віднімати» у квітів їх запах, використовуючи сублімацію. Всі формули ароматів, винайдені Гренуєм, Бальдіні привласнює собі. Героя чекає розчарування – далеко не кожен запах можна укласти в скляний

флакони, як квіткові парфуми. Гренуй такий нещасний, що навіть захворює і приходить до тям лише тоді, коли дізнається від метра про існування інших способів отримувати запахи різноманітних тіл. Передавши марнославному Бальдіні всі відомі йому формули парфумів і отримавши за це патент підмайстра, Гренуй залишає свого вчителя. Незабаром Бальдіні трагічно гине – міст Мінйял, на якому розташовувався його будинок, обвалюється в Сену.

Тепер мета героя – місто Грасс, але дорогою туди Жан-Батист зупиняється на безлюдній горі Плон-дю-Канталь у печері, де немає запаху людей. Там він насолоджується мріями про аромати й живе самотником сім років, доки не робить жахливе відкриття – сам він ніяк не пахне!! Йому необхідні такі парфуми, щоби люди перестали цуратися його і прийняли за звичайну людину.

Зі свого притулку Гренуй потрапляє під заступництво псевдонауковця маркиза Таяд-Еспінасса, який у рамках наукового експерименту повертає відлюднику вигляд цивілізованої людини. Але насправді це сталося завдяки гарному милу і парфумам, які Гренуй створив з котячих екскрементів і шматка сиру.

Жан-Батист покидає маркиза і добирається до Грасса, де вступає в підмайстри до мадам Арнульфо, вдови парфумера. Тут він вчиться найтоншим способам оволодіння запахами. Несподівано поруч з чиймось садом він знову відчуває аромат, ще більш розкішний, ніж аромат колись задушеної ним дівчини. Це запах юної Лаури Ріші, яка грає в саду, і Гренуй вирішує, що знайшов вершину його майбутніх парфумів – його головного творіння в житті: аромату абсолютної краси, що викликає почуття щирої любові у кожного, хто його вдихнув.

Протягом двох років він осягає науку збору запахів і переконується, що запах шкіри і волосся красивої жінки найкраще приймає тканина, оброблена позбавленим аромату жиром. Але оскільки Гренуй в очах оточення є брудним, невихованим, напівбожевільним бродягою, він не може отримати запах іншим чином, окрім як убивши його носійку. У місті починається хвиля дивних вбивств – їх жертвами стають юні дівчата. Вони належать різним верствам суспільства, і встановлено, що вони не піддавалися сексуальному насильству – зв'язку між убитими немає ніякого, на те, що це справа рук одного вбивці вказує лише те, що всі жертви були красиві справжньою красою щойно сформованих жінок, і те, що всі вони були знайдені оголеними і погеленими налісо. Вбивця – Гренуй, але він діє так обережно, вміло користуючись своєю непомітністю, що ніхто не може запідозрити в

ньому вбивцю. І Гренуй продовжує свою страшну і геніальну роботу по збору нот для його майбутніх парфумів.

Лише одна людина в Грассі виявляється настільки проникливою, що починає здогадуватися про справжні мотиви вбивці. Це батько Лаури, консул Ріші. Він бачить, що всі жертви утворюють свого роду колекцію справжньої краси, і в його серці закрадається страх: Ріші усвідомлює, що в місті немає нікого, хто перевершував би в цій тонкій, розкішній красі його дочку, і рано чи пізно невідомий вбивця захоче вбити і її. Ріші вирішує перешкодити цьому. Він таємно відвозить Лауру з міста і ховається разом з нею на віддаленому острові. Одного лише він не врахував: вбивця знаходить своїх жертв по аромату, і всі обережності, якими він обставив їх з дочкою втечу з міста, були безсилі проти головного: варто Лаурі зникнути, як зникне і її аромат. І саме його шлейф видасть направлення втечі і притулок, де захована Лаура. Гренуй отримує останню ноту своїх парфумів... Але його заарештовують щойно його роботу закінчено.

Гренуй викритий і засуджений до смертної кари. Ріші, знавіснілий від втрати дочки, наперед смакує кару колесуванням. Він відвідує в тюрмі Гренуя і описує йому майбутні муки, не приховуючи, що це буде бальзамом для його розбитого серця. Однак, перш ніж відправитися на страту, Гренуй витягує дивом прихований від варти флакончик із завершеним ароматом. Однієї краплі цього божественного запаху виявилось достатнім для того, щоб правоохоронці відпустили Гренуя, а у ката опустилися руки. Запах летить над натовпом глядачів, що зібралися помилуватися на страту Грасського чудовиська – і підпорядковує їх собі. Аромат збуджує в людях бажання любити і будить тілесну пристрасть. Люди шукають задоволення тут же, на площі, все переростає в справжню пристрасну оргію. Гренуй стоїть серед натовпу і насолоджується ефектом, який справив. На поміст піднімається Антуан Ріші і припадає до Гренуя, визнаючи в ньому свого сина.

Користуючись загальним божевіллям Гренуй зникає. Після того як дурман аромату любові проходить, люди виявляють себе роздягненими в обіймах одне одного. Зніяковіло одягаючись, всі негласно вирішують «забути» про подію. Аби поставити крапку в цій історії, замість Гренуя стратять невинного.

Гренуй вільний, він йде з міста. Тепер він знає силу своєї влади: завдяки парфумам він може стати Богом, якщо захоче. Але він розуміє, що серед тих, хто сліпо йому поклонятимуться, не буде жодної людини, яка зможе оцінити справжню красу його аромату. Він

повертається в Париж і прямує на Цвинтар невинних – місце, де з'явився на світ. Тут біля багаття зібралися злодії і волоцюги. Гренуй з голови до ніг обприскує себе парфумами, і люди, засліплені потягом до нього, розривають його на частини і пожирають останки великого парфумера.

Є небагато книг, яким вдається змінити спосіб життя своїх читачів. Познайомившись із «Парфумами», навіть найзавзятіші ненависники парфумів та одеколонів зазвичай стали відвідувачами парфумерних салонів, щоб ретельно перенюхати десяток-інший флакончиків. А якщо закласти між сторінками роману смужки паперу, просочені різними елітними парфумами,— то ви ще глибше зануритеся в атмосферу цієї дивовижної книги.

У романі Зюскінд досліджує сенс запаху, його зв'язок із емоційним станом людини, відкриває нам таємницю людських стосунків. Запах, вважає автор, впливає на нашу підсвідомість і викликає в нас ті або інші почуття, хоча ми навіть не здогадуємося про їх джерело.

Саме таке відкриття робить Гренуй і вчиться відтворювати будь-які аромати, а потім і почуття. Відкриття Гренуя приводить до катастрофічних наслідків. Один з них полягає в тому, що герой не залишає нам чудотворного рецепта: ми приречені здогадуватись про його склад і самотійно шукати цей божественний запах любові...

Однією з визначних особливостей книги є здатність Зюскінда викликати відчуття запаху за допомогою слів. Його описи неймовірно яскраві, що дозволяє читачам майже відчути запахи, які він описує. Це чуттєве багатство занурює читачів у світ парфумерії та додає унікальний шар до розповіді.

«Парфуми: історія одного вбивці» залишаються найвідомішим твором у літературній спадщині Патріка Зюскінда. Сьогодні переможний хід Жан-Батиста Гренуя – чудового всеперемагаючого монстра – продовжується, та як і раніше, викликає безліч почуттів : захоплення, жах, відразу.... Безсумнівно, цей романтичний детектив, що вже став класикою, ще довго буде розбурхувати, притягувати і інтригувати читачів найрізноманітніших пристрастей і смаків.